

Behlul Danende

Sahram

Bir padşah öz veziri ile seyahete çıxmışdı. Az getdiler, çox getdiler, gelib bir yere çıxdılar. Gördüler Behlul Danende yolun kenarında oturub, qarşısında da üç topa torpax toplayıbdı. Vezir xeber aldı:

- Behlul, bu torpağı ne üçün toplamısan?

Behlul cavab verdi:

- Bu torpaqları sahram.

Vezir meettel qaldı, öz özüne dedi: düz dünya hamisi torpaqdı, göresen Behlul bu torpağı ne üçün satır?

Ondan sordu:

- Bu torpağın her topunu neçeye verirsen?

Behlul dedi:

- On tümene.

Vezir fikirleşdi²: torpağm bir topunu alaçağam, görek ne olur.

Vezir on tümən verib, torpağm bir topunu aldı.

Behlul torpağı ona verende dedi:

- Apar, bu torpağı varlı, zalim adamlara etibar edenin başına tök.

Vezir öz özüne dedi: ikinci topanı da alaçağam, görek onda ne deyecek.

Vezir on tümən verib ikinci topanı da aldı. Behlul dedi:

- Apar, nânecibden³ borç pul alanın başına tök.

Vezir gene bir şey anlamadı, üçüncü topa torpağı da aldı.

Behlul dedi:

- Apar, her yetene etibar edib sirr verenin başına tök.

Vezir bu sözləri smamaq üçün evde gelib arvadma dedi:

- Arvad padşahın bir besleme qoçu var, onu oğurlayacam*. Heç kese demezsen ha!

Arvad and içib dedi:

- Yaxşı edeceksen. Menim ağzımdan söz çıxmaz.

Vezir gece padşahın qoçunu oğurlayıb evine getirdi. Padşah çox axtardı⁵, qoçu tapmadı⁶, her yere soraq saldı⁷. Vezir de gece arvadmdan gizli başqa bir yere apardı, bir böyük parça et alıb evine getürdi. Bişirib arvadı ile yedi.

Vezir bir nânecip varlıdan da yüz tümən borç aldı. Bir gün vezir arvadı ile savaşıdı. Arvadı o saat damın üstüne çıxıb bağıra bağıra dedi:

- Köpek oğlu, bu da o deyil padşahın qoçunu oğurlayıb kesib yeyesen.

Padşah bunu eşidende emr etdi, veziri tutub dar ağacının dibine çekdiler. Onu asmaq isteyende, nânecib varlı gelib pulunu istedi. Vezir padşaha dedi:

- Şah sağ olsun, bir sözüm var, qoy deyim, sonra öldürt.

Padşah dedi:

-De!

Vezir Behlul'un dediği sözləri ona söyleyib dedi:

-Şah sağ olsun, men Behlul'un sözlərini smamaq isteyirdim. Qoç sağsalamatdır, getirdebilersiniz.

Padşah adam yolladı, qoçu getirdiler. Padşah veziri azad etdi. Vezir nânecib varlıdan aldığı borcu da verdi, padşaha dedi:

- Men sene qırx il qulluq etmişem⁸, hemişe sedaqetli olmuşam. Deme bir qoç qeder de qıymetim yoxmuş. Behlul'un dediği söz düz çıxdı. Meni azad ele.

Padşah çox yalvardı, vezir razı olmadı. Vezirlikden çıxıb öz evine getdi. O gündən arvadma sir vermedi, heç bir varlıdan borç almadı, böyük, zalim adamlardan kenar gezdi⁹, onlara etibar etmedi.

Xeyir Verene Xeyir, Zerer Verene Zerer

Padşah ova çıxmaq isteyende Behlul ona berken gülür. Padşah ona gezeplenir. Emir edir ki, onu öldürsünler. Kim öldürsün? Heç kim. Cellat da Behlul'u öldürmeyi boynuna götürür¹⁰. Bir arvad gizlice padşaha deyir:

- Men ona zehir verib öldürerem, heç kim de bilmez.

Padşah arvada aferin söyleyib, yalandan Behlul'a da:

- Seni öldürmedim, günahından keçdim, deyir.

Padşah ova gedir. Qadın zehirle un yoğurub üç çörek bişirir. Çörekleri getirib Behlul'a verib deyir:

- Behlul, nezir etmişem¹¹, al bu yağlı çörekleri yeyersen.

Behlul çörekleri alıb deyir:

- Allah xevir verene xeyir versin, zerer vereni

belaya salsın.

Behlul çöreyi aparıb bir kenarda, yaşıl orun üstüne qoyur. Bu zaman üç adam gelib ondan çörek isteyir. Behlul çörekleri onlara gösterib deyir:

- Bir arvad nezir verib. Görün, zerer çek meseniz yeyin.

- Adam da çörekden zerer çeker mi? deyib, çöreyi yemeye başlayırlar. Çox keçmir, her üçü partlayıb ölür.

Behlul eve gelende çörek veren arvad ondan soruşur:

- Behlul Divane çöreyi yedin mi?

Behlul cavab verir:

- Yemedim, yediler, yatdılar.

Gedib baxırlar ki, ölen adamlardan biri arvadm eri, biri qardaşı, biri de qayını imiş.

1. şaşkın 2. düşündü 3. soysuz 4. çalacağım 5. aradı 6. bulamadı 7. haber yolladı 8. hizmet ettim 9. uzak durdu 10. üstüne almaz 11. adağım var

Hele Düzelməyib

Bir gün Behlul Danende qardaşı Xelife ilə girdi. Gördülər ki, göğdən bir el uzandı. Behlul onu gören kimi barınağını qaldırdı, el hemen yox oldu. Xelife bu işə teccüb edib Behlul'dan xəber aldı:

- Qardaş bu şirdən meni ağah ele¹, görüm o el

ne idi? Ne üçün senbarmağın qaldırdın, o yox oldu?

Behlul dedi:

- O, sahib-i zamanın eli idi. Dedi ki, dünya düzəlibse gəlim, mən də barmağımı qaldırıb ona dedim ki, zəhmət çəkib gəlmə, hele beşdən biri də düzəlməyib. O da çıxıb gətdi.

Behlul'un Xeleti

Günlərin bir günü, Behlul'u padşahın düzəltdiyi toy meclisinə çağırırlar. Behlul qəbristanlığa gedib iki kelle çıxarır. Getirib kelleləri nişan qoyur. Evvel kellenin birinə ox atır. Ox kelleyə deyib keçir. Behlul kelleni tullayır², ikinciyə ox atır. Ox kelleyə deyir, içində qahr. Behlul bu kelleni götürüb toya gəlir. Padşahın adamları onu deli hesab edib döyüb qovmaq isteyirlər. Xelife izin verməyib deyir:

- Qoy, bunun mənasını öyrənək.

Xalife Behlul'dan xəber alır:

- Behlul, bu ne işdi?

Behlul deyir:

- İki kelle götürmüşdüm. Birinə ox vurdum, deyib keçdi. Demək bu kelle sahibinə hər ne söz desəydin, bu qulağından vurub o birindən çıxarmış. Ox ikinci kelleyə deyib içində qaldı. Bu kelle sahibi çox ağıllı adam imiş, hər ne ağıllı söz olsa imiş başında saxlamış.

Meclisde oturanlar Behlul'a əferin deyib gətirdiyi kelleni, ən qiymətli xelet³ hesab edirlər.

Berekallah Üstadına

Bağdad xelifəsinin qardaşı Behlul Danende sehrada gəzəndə bir yolçuya rast gəldi. Yolcu qabağında bir yüklü eşək gəldirdi. Behlul bu kişidən xəber aldı:

- A kişi ne satırsan?

Kişi dedi:

- Kişmiş satıram.

Behlul dedi:

- Məne kişmiş ver, evezində⁴ sənə hikmət öyrədim.

Yolcu dedi:

- Mən razıyam.

Yolcu Behlul'a bir qəder kişmiş verdi. Behlul dedi:

- Birinci, bir meclisde gəzəndə yerini tanı, sonra otur.

Behlul yenə bir az kişmiş istədi ki, ikinci hikməti öyrətsin. Kişi bir iki ovuc kişmiş verib dedi:

- İkincisini öyrət.

Behlul dedi:

- Meclisde lazımsız söz danışma.

Yolcu Behlul'un sözlərindən çox razı olub, ona yenə bir qəder kişmiş verib dedi:

- Məne yenə hikmət öyrət.

Behlul dedi:

- Meclisde bir şey istəsələr, əgər o şey sənə olsa, telesib⁵ onu tez ver.

Bu sözləri Behlul yolçuya dedi, aldığı kişmiş geri qayıtdı⁶, özü də yolçuynan bir yerdə sehərə gətdi. Bazarda kişmiş satdıqdan sonra yolçunu evinə qonaq gətirdi.

Həmin gecə də Bağdad xelifəsinin evinə uzaq yerdən qonaq gəldiyinə görə, Behlul'u da çağırtdırmışdı. Behlul xelifəyə cavab göndərdi ki, gələbilərəm, özümün də qonağım var. İkinci dəfə yenə adam gəldi, dedi:

Xelife məni göndərdi ki, gət qardaşıma da, qonağımı da götürüb bizə gəlsin.

Behlul qonağım da götürüb, xelifənin evinə gətdi. Birinci dəfə qapıdan içeri girdəndə, Behlul qonağımı qabağa saldı. Qonaq gördü ki, evdə heç kəs yoxdu. Düz gedib evin yuxarı başına oturdu. Bunu görəndə Behlul çox acıqlandı⁷, amma kişiye bir söz demədi. Özü lap qapımın ağzında oturdu.

Beli⁸, aradan bir az keçdi. Xelifə, vezir, vekil, böyük adamlar meclisde dahi oldular. Hər adam gələndə qonaq bir az sürüşdü⁹ aşağı, axırda gəlib lap qapımın ağzında oturdu. Behlul bu işdən lap dibcor oldu¹⁰.

Bir azdan sonra meclisde xörekⁿ gəldi. Xöreyin yanında narine, turunç, başqa meyvələr də vardı. Xörek yeyilib qurtarandan sonra meyvə yeməyə başladılar. Amma bıçaq tapılmadı ki, meyvələri soyub yesinlər. Qonaq yerində oturabilmedi, ayağa durdu, tez cibindən bıçağını çıxardı.

Bıçağın destesi¹² çox bahalı daş-qaşdan bezenmişdi. Bıçaq meclisde qoyulan kimi hamının gözü düşdü, eldən ele gəzdi, axırda xelifənin elinə keçdi. Xelifə bıçağı zorla almaq istədi. Ancaq bu işə vezir razı olmadı, dedi:

- Bu iş sənə yaraşmaz, dəyərlər xelifə zoran kişinin bıçağını aldı. Buna bir hiylə gəlmək lazımdı.

1. haberdar et 2. imatıp atar 3Tiediyə 4:k-arsılığmda 5aceTeedlp 6. geri verdT 7. öfkələndi, kızdı 8. hasılı 9Tkaydi 10 utandı 11. yemək 12. sapı

Vezirler qonağm üstüne düşdüler:

- Sen bu bıçağı haradan almısan? Yerini de. Xezinede çoxlu qiymətli şeyler itib. Bu bıçaq xelifede qalacaq. O biri şeylerin de yerini demelisen. Demesen seni dar ağacından asarıq.

Qonaq bu sözləri eşinden kimi rengi saraldı. Az qaldı bağı çatlasın. Behlul qonağı vezirlerin elinden xilas edib¹ eve getirdi, ona dedi:

- Men sene ne hikmet öyretmişdim? Sen onlara emel etmedin², indi başına bu belalar geldi. Men sene nesihət eledim, sen qulaq asmadın. Gel sene bir hikmet de öyredim, belke özünü ölümdən qurtarabileşen. Seni dar ağacının dibine apardıqları vaxt xelifeden danışmağa izin al. Söz alan dan sonra üzünü camaata çevirib degilen:

- Ay camaat, siz de, bu meydana gelen vezir, vekil de bilsin ki, biz iki qardaş idik. Nece ay bundan evvel qardaşım ticarete getmişdi. Nece aydı ki,

qardaşım ticaret seferinden qayıdıb³ gelmemişdir. Men qardaşımı axtarmaq⁴ üçün sehralara⁵, meşelere⁶ düşdüm. Bir gün bir meşeye girdim, gördüm qardaşımın meyiti⁷ meşededdi. Yaxın getdim, gördüm hemin bıçaq qardaşımın üreyine sancılıb⁸. Meyiti basdıran⁹ gündən bu güne kimi hemin¹⁰ bıçağı cibimde gezdirerem, her meclisde çıxanb gösterecem ki, görüm sahib duran olar mı. Dünen axşam xelifenin meclisinde oturmuşdum. Yadıma düşdü ki, yene bıçağı çıxarıb meclisin adamlarına göstereyim, görüm sahib çıxan olar mı. Xelife bıçağa sahib çıxdı. İndi siz de bilin ki, benim qardaşımın qatili xelife özüdür. Qardaşımı öldürmekle üreyi soyumayıb, benim de dara çekilmeyimi emr eleyib.

Qonaq Behlul'un öyrettiyi sözlərin hamisini dar ağacının altında camaata dedi. Xelifə bu sözləri eşindən kimi gülümsədi, ustada berekallah¹¹ deyib qonağı azad eledi.

Danende Divane Mesleheti

Bir nefer Behlul'un yanına gedib deyir:

- Behlul Danende, men ne eleyim ki, çox qazanc götürüm?

Behlul cavab verir:

- Get çoxlu demir al, bir eve yığ, üstüne de biraz su tök, sonra çox qazanc alarsan.

Kişi Behlul dediği kimi eleyir. Bir müddətdən sonra muharibə başlayır. Demirə ehtiyac artır. Kişi demiri baha qiymətə satıb çox qazanc götürür.

Bir zaman gelib keçir, yene kişi Behlul'un yanına gedib deyir:

- Behlul Divane, men ne eleyim ki, çoxlu qazanc götürüm?

Behlul deyir:

- Get çoxlu soğan al, anbara yığ, üstüne de su tök.

Kişi Behlul'un dediği kimi eleyir. Çoxlu soğan alıb, anbarı doldurur, üstüne de su tökür. Bir il keçir. Soğan cüçerib çürüyür.

Kişi gedib Behlul'a deyir:

- Birinci defə ele meslehet eledin¹², çoxlu qazanc götürdüm. Beş ikinci defəki ne meslehet idi, meni cəriməyə saldı¹³?

Behlul dedi:

- Birinci defə mənə "Danende" dedin, mən də sənə danende kimi meslehet eledim, qazanc göürdün. İkinci defə mənə "Divane" dedin, mən də sənə divane mesleheti eledim.

1. kurtarıp 2. uymadın, riayət etmedin 3. dönüp 4. aramak 5. çöllərə 6. ormanlara 7. cesedi 8. saplanmış
9. cənəzeyi demədən 10. aynı 11. üstadın çox yaşasın 12. akıl verdin 13. zarara soktu

